

Міністерство охорони здоров'я України  
Тернопільський національний медичний університет  
імені І. Я. Горбачевського



**АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ  
ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ ЗА ФАХОМ  
«ЗАГАЛЬНА ПРАКТИКА-СІМЕЙНА МЕДИЦИНА»**

Навчально-науковий посібник

(за редакцією проф. Л.С. Бабінець)



Міністерство охорони здоров'я України  
Тернопільський національний медичний університет  
імені І. Я. Горбачевського

**АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ  
ЗА ФАХОМ «ЗАГАЛЬНА ПРАКТИКА-  
СІМЕЙНА МЕДИЦИНА»**

**Навчально-науковий посібник**

(за редакцією проф. Л.С. Бабінець)

Тернопіль - 2021

УДК 61:378(075.8)

А 43

**Рецензенти:**

**Матюха Л.Ф.** – доктор медичних наук, професор, завідувачка кафедри сімейної та амбулаторної медицини Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Л. Шупика МОЗ України

**Гребеник М.В.** – доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри терапії та сімейної медицини ФПДО Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України.

*Рекомендовано до видання вченою радою  
Тернопільського національного медичного університету  
імені І.Я. Горбачевського МОЗ України  
(протокол №2 від 23 лютого 2021 року)*

А 43

**Актуальні** аспекти вищої медичної освіти за фахом «Загальна практика-сімейна медицина»: Навч.-наук. посіб. / за ред. проф. Л.С. Бабінець. — Тернопіль: Осадца Ю.В., 2021. – 652 с.

ISBN 978-617-7793-53-2

Навчально-науковий посібник містить наукові і клінічні напрацювання, актуальні для впровадження у педагогічний процес при вивченні дисципліни «Загальна практика-сімейна медицина», які було подано фахівцями галузі у рамках проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні питання вищої медичної освіти з формування практичних навичок і компетенцій лікаря загальної практики - сімейного лікаря»

Матеріал навчально-наукового посібника буде цікавим для викладачів, клініцистів, студентів, інтернів, а також науковців у галузі загальної практики-сімейної медицини та інших фахів, які об'єднані спільною метою – надання високопрофесійної, доступної та якісної медичної допомоги громадянам України.

**УДК 61:378(075.8)**

ISBN 978-617-7793-53-2

© ФОП Осадца Ю.В., 2021

## ШАНОВНІ І ДОРОГІ КОЛЕГИ!

Ви тримаєте у руках плід колективної праці – навчально-науковий посібник **«Актуальні аспекти вищої медичної освіти за фахом «Загальна практика-сімейна медицина»**, створений викладачами і клініцистами України, які працюють у галузі вищої медичної освіти за фахом «загальна практика-сімейна медицина» (ЗП-СМ) або небайдужими до неї. Наукові і клінічні напрацювання, актуальні для впровадження у педагогічний процес при вивченні даної дисципліни, було подано фахівцями галузі у рамках проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю **«Актуальні питання вищої медичної освіти з формування практичних навичок і компетенцій лікаря загальної практики - сімейного лікаря»**, яку включено до реєстру заходів МОН України у 2021 році.

Метою створення даного посібника було об'єднання зусиль всіх викладачів медичних вузів України, які розуміють важливість і унікальність фаху ЗП-СМ і особи лікаря ЗП-СМ для становлення ефективної системи охорони здоров'я нашої держави, яка має виконувати запит суспільства – надання якісної, раціональної і максимально наближеної медичної допомоги кожному громадянину України.

Настав час, коли медична спільнота, принаймні її переважна більшість, зрозуміла унікальність фаху ЗП-СМ, який є мультидисциплінарним, пацієнт-орієнтованим і профілактично спрямованим. Амбулаторне ведення пацієнта, який довірив сімейному лікарю своє здоров'я і життя, заключивши з ним декларацію на медичне обслуговування, має суттєві відмінності від госпітального ведення. Сімейний лікар веде пацієнтів від народження до останнього подиху життя, опікується проблемами усієї сім'ї, вирішує не тільки загальнотерапевтичні, але й велику кількість вузькопрофільних (офтальмологічних, неврологічних, геронтологічних, отоларингологічних, ортопедичних, гінекологічних та ін.) проблем, займається профілактичною та протиепідемічною роботою. Крім того, лікар ЗП – менеджер в амбулаторії лікаря ЗП-сімейного лікаря, провадить організаційну, санітарно-просвітню діяльність, вирішує питання матеріально-технічного забезпечення свого закладу. Останніми роками створено нову систему фінансування первинної медичної

допомоги (ПМД), правові та юридичні засади, що дають можливість лікарю ПМД працювати як фізична особа-підприємець (ФОП), що відкрило перспективи виходу на рівень формування самостійної лікарської практики із залученням державного фінансування, а також додаткових джерел залучення коштів з метою більш якісного надання медичних послуг населенню. Це вимагає від медичних працівників ПМД активного формування лідерства у своїй професійній діяльності, а також безперервного професійного навчання і розвитку.

Усі ці виклики і реалії практики ПМД вимагають від педагогів-медиків, теоретиків і клініцистів, оптимізувати програму викладання своїх дисциплін для якомога більш швидкого і глибокого за контентом формування філософії лікаря загальної практики-сімейного лікаря, починаючи ще з першого курсу навчання у медичному вузі.

Крім того, це ставить також і нові вимоги розвитку науки у галузі ЗП-СМ для формування нових протоколів ведення пацієнтів на рівні ПМД на засадах доказовості, наукового обґрунтування нових раціональних, ефективних і водночас економічно доступних алгоритмів діагностики, лікування і профілактики найбільш поширених захворювань і вирішення найбільш актуальних проблем ПМД.

Сподіваємося, що матеріал навчально-наукового посібника буде цікавим для викладачів, клініцистів, студентів, інтернів, а також науковців у галузі ЗП-СМ та інших фахів, які об'єднані спільною метою – надання високопрофесійної, доступної та якісної медичної допомоги громадянам України.

## ЗМІСТ

### ***Бабінець Л.С.***

10-літтю Асоціації сімейної медицини Тернопільщини і 22-літтю рідної кафедри присвячується ..... 14

### ***Бабінець Л.С.***

Актуальні аспекти викладання тематики щодо міжнародної класифікації ПМД ІСРС-2 як важливого інструменту для оптимізації роботи сімейних лікарів..... 26

### ***Матюха Л.Ф., Бабінець Л.С.***

Основні етапи історії розвитку сімейної медицини в Україні та Української асоціації сімейної медицини ..... 46

### ***Ждан В.М., Бабаніна М.Ю., Кітура Є.М.***

Сучасні інноваційні технології в підготовці сімейного лікаря ..... 64

### ***Височина І.Л., Гайдук О.І., Башкірова Н.С.***

Особливості викладання дисципліни «Загальна практика (сімейна медицина) на додипломному етапі на кафедрі сімейної медицини ФПО ДЗ «ДМА»..... 76

### ***Ждан В.М., Бабаніна М.Ю., Кітура Є.М., Ткаченко М.В., Шилкіна Л.М., Кир'ян О.А.***

Симуляційні технології в навчанні сімейних лікарів..... 81

### ***Висоцька О.І., Виноградова Г.М., Головчанський О.М., Мешкова О.М., Висоцький В.І., Бакуліна А.А., Бик В.І., Скворонська А.В.***

Дистанційне навчання як ефективний формат безперервного професійного розвитку лікарів з питань невідкладної медичної допомоги на догоспітальному етапі..... 86

### ***Журавльова Л.В., Цівенко О.І., Лахно О.В.***

Особливості дистанційного навчання при підготовці лікарів-інтернів..... 93

### ***Корж О.М.***

Оптимізація післядипломної медичної освіти сімейних лікарів в умовах дистанційного навчання..... 95

XIV Всеукраїнської науково - практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої 60 - річчю ТДМУ "Сучасні підходи до вищої медичної освіти в Україні" (з дистанційним під'єднанням ВМ (Ф) НЗ України за допомогою відеоконференц - зв'язку), 18 -19 травня 2017 року м.Тернопіль; Тернопіль, ТДМУ, «Укрмедкнига», 2017, Том.2. с.219 -220.

УДК 378.147:616-05

*Ждан В.М., Бабаніна М.Ю., Кітура Є.М.,  
Ткаченко М.В., Шилкіна Л.М., Кур'ян О.А.*

Українська медична стоматологічна академія, м. Полтава

## **СИМУЛЯЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАННІ СІМЕЙНИХ ЛІКАРІВ**

**Мета** – визначити доцільність впровадження симуляційних технологій у навчальний процес лікарів-інтернів та лікарів-курсантів з фаху «Загальна практика – сімейна медицина».

**Матеріали та методи.** У статті представлено досвід застосування системи Body Interact – clinical reasoning education, освітньої програми віртуальних клінічних сценаріїв на кафедрі сімейної медицини і терапії, яка дає можливість у реальному режимі часу відтворити певну клінічну ситуацію з усім необхідним сучасним набором об'єктивних, лабораторних та інструментальних методів обстеження і провести лікування відповідно до сучасних протоколів європейських та американських медичних асоціацій.

**Результати.** Симуляційні технології навчання реалізують більш ефективну практичну підготовку лікарів з фаху «Загальна практика – сімейна медицина», покращуючи в 2-3 рази результативність навчання.

**Висновки.** Використання інтерактивних технологій, зокрема «Віртуального пацієнта», у професійній підготовці сімейних лікарів дає можливість розв'язання проблемних ситуацій за допомогою ефективних дій, інтуїції, навчання, сприяє розвитку комунікативних навичок.

**Ключові слова:** «віртуальний пацієнт», симуляційні технології, освіта.

**Вступ.** Серед пріоритетних напрямів розвитку освіти в Україні з врахуванням міжнародних тенденцій визначено: підвищення якості освітніх послуг, забезпечення рівного доступу до якісної освіти на всіх рівнях, підвищення конкурентоспроможності національної системи освіти та її інтеграцію в єдиний європейський освітній простір. Також і система вищої медичної освіти вимагає нових підходів до підготовки висококваліфікованих працівників та осмислення педагогічного процесу у ВНЗ [5].

Необхідність переходу від традиційних до інноваційних технологій обумовлена тим, що сформована система освіти не орієнтована на активізацію особистісних особливостей тих, яких навчають, а навчальний процес по суті є монологічним. Саме тому застосування активних методів навчання, таких, як тренінги, дискусії, ігри, симуляційні технології, тощо, повинно бути не практичним додатком до теоретичних питань, а навпаки, служити відправною точкою, від якої відштовхуються і викладач, і слухачі в процесі навчання, що є спільною діяльністю за рішенням тих чи інших проблем, у тому числі спрямованих на особистісний розвиток учасників навчального процесу. Отже, змінюється і позиція викладача: він не стоїть зверхньо над тими, кого навчає, а стає учасником спільної роботи [7].

Сьогодні у більшості країн світу під час підготовки медичних фахівців застосовують симуляційні технології (СТ), які є новим напрямом підготовки висококваліфікованих медичних кадрів [8]. Діапазон методик, що об'єднують поняттям СТ, дуже широкий: це і різноманітні тренажери, де відпрацьовуються практичні навички з високим рівнем реалістичності, і комп'ютерні та віртуальні моделі для удосконалення алгоритмів дій із різними клінічними ситуаціями [6].

Body Interact є новітнім інструментом імітаційного моделювання, що призначений для використання у вищих медичних навчальних закладах та медичних коледжах для вирішення задач та клінічного обґрунтування шляхом використання віртуальних пацієнтів. «Віртуальний пацієнт» - це інноваційна інтерактивна технологія навчання, що дозволяє за допомогою комп'ютерної моделі реальної клінічної ситуації повноцінно зануритися в діагностичний і



лікувальний процес, приймати самостійні рішення з тактики діагностики і лікування, бачити і усвідомлювати наслідки тих чи інших своїх рішень, не порушуючи при цьому прав та безпеки пацієнта. Безумовними перевагами даної технології є також стимулювання інтересу до самостійного вивчення матеріалу, наочність, можливість «взяти паузу» в процесі роботи з пацієнтом і отримати необхідну довідкову інформацію.

**Мета** – визначити доцільність впровадження симуляційних технологій у навчальний процес лікарів-інтернів та лікарів-курсантів з фаху «Загальна практика – сімейна медицина».

**Матеріали та методи.** Сьогодні на кафедрі сімейної медицини і терапії за участю викладачів кафедри проходять навчання лікарі-інтерни та лікарі-курсанти з фахів загальна практика – сімейна медицина, внутрішні хвороби, медицина невідкладних станів, неврологія, педіатрія, ендокринологія. Для них є доступними 20 клінічних сценаріїв з різними нозологіями, які вони опрацьовують. Такі нововведення в підготовку фахівців значно покращують як теоретичний рівень знань лікарів, так і оволодіння практичними навичками, а загалом сприяють підвищенню якості підготовки. Все так як у реальному житті: об'єднання всіх ресурсів та даних разом в динамічній фізіологічній моделі із десятками вбудованих станів та порушень здоров'я, лабораторних аналізів, діагностичних візуалізацій, шкали оцінки, втручання та лікування, поряд з високоефективними інструментами для підбиття підсумків. База доступних для навчання сценаріїв постійно оновлюється, забезпечуючи викладачів великою бібліотекою попередньо налаштованих клінічних сценаріїв із оновленими клінічними протоколами, Body Interact пропонує інтуїтивно зрозумілий інструмент для створення спеціальних сценаріїв, тим самим дає можливість розширити знання лікарів та збагатити їхній досвід. З метою покращення якості навчання для кожного окремого слухача або цілої групи на візуальну інформаційну панель виводиться детальний аналіз, що включає метрику дій та інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, який значно полегшує налаштування та запуск об'єктивно структурованих клінічних іспитів.

**Результати.** Система професійної медичної освіти повинна швидко реагувати на безперервні зміни в науці, зростаючі вимоги до індивідуальних та професійних якостей фахівця і своєчасно вносити необхідні зміни в організацію навчального процесу. Особливістю практичних занять на клінічних дисциплінах є класичний підхід: заняття має будуватись навколо реального пацієнта, що навчає слухачів клінічно мислити, оцінювати результати отриманих даних та індивідуально призначати лікування. Якість освіти залежить від повноцінності отримуваних знань, відповідних професійним вимогам. З цієї точки зору необхідна своєчасна корекція викладачем структури заняття [1,4].

Реорганізація навчального процесу в університеті вимагає удосконалення методики проведення практичного клінічного заняття із забезпеченням якісними методичними та наочними засобами навчання, організації самостійної клінічної роботи слухача, зменшення кількості слухачів на одного викладача, особливо при вивченні клінічних дисциплін тощо. Використання симуляційних технологій, як одного з методів реорганізації навчального процесу, сприяє оптимізації оволодінню практичними навичками та підвищує інтерес сімейних лікарів до професії [3].

Навчання клінічних умінь із використанням манекенів, тренажерів і стандартизованих пацієнтів під наглядом викладача надає можливість лікарям-інтернам та лікарям-курсантам припускатися помилок у безпечному середовищі, що покращує опанування ними клінічних умінь. На симуляційному тренінгу пріоритетом є саме виконання навчального завдання, у процесі якого допускається негативний результат медичної допомоги, щоб той, хто навчається, відчув усю міру своєї відповідальності, але при цьому не отримав психологічної травми, яка можлива, якщо таке трапиться із справжнім пацієнтом. Симуляційне навчання виключає страх і психотравматичну компоненту від негативного результату першого досвіду стажиста, що значно покращує засвоєння навчального матеріалу.

Водночас ми, звичайно, дуже добре розуміємо, що симуляційне навчання все ж не є панацеєю в жодному разі не зможе повністю замінити навчання «біля ліжка хворого» – обидві технології в

сучасному освітньому процесі повинні органічно доповнювати одна одну.

Симуляційні технології навчання реалізують більш ефективну практичну підготовку лікарів з фаху «Загальна практика – сімейна медицина», покращуючи в 2-3 рази результативність навчання.

**Висновки.** Таким чином, використання симуляційних технологій орієнтує лікаря на командну працю, вміння враховувати точку зору іншого спеціаліста, сприяє розвитку комунікативних навичок, формуванню інтелектуальної самостійності та професіоналізму.

Використання інтерактивних технологій, зокрема «Віртуального пацієнта», у професійній підготовці сімейних лікарів дає можливість розв'язання проблемних ситуацій за допомогою ефективних дій, інтуїції, навчання, стимулювання самонавчання, повного розкриття потенціалу та підвищення мотивації особистості, формування навичок поведінки у критичних ситуаціях, уміння збагачувати діяльність новими способами виконання, розвитку професійної гнучкості й мобільності, прийняття кінцевого рішення, одержання насолоди від самої діяльності, а не тільки від її результатів [2].

### *Список літератури*

1. Булавенко О. В. Досвід застосування симуляційних технологій у навчальному процесі спеціалізованого акушерсько-гінекологічного кластера на базі Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова / О.В. Булавенко, Д.Г. Конькова, І.Л. Кукуруза // Шляхи удосконалення навчального процесу і необхідність впровадження нових підходів у роботі кафедр медичного університету в сучасних умовах : тези доповідей навч.-метод. конф., Вінниця, 26 лютого 2014 р. – Вінниця, 2014. – С. 18-19.
2. Гевкалюк Н.О. Компетентнісний підхід у професійній підготовці лікарів-стоматологів дитячих / Н.О. Гевкалюк // Медична освіта. – 2018. – №1(77). – С. 16-18.
3. Гусєв В.М. Шляхи оптимізації додипломного навчання на кафедрі акушерства і гінекології / В.М. Гусєв, В.М. Астахов, Є.М. Шевченко // Медична освіта. – 2018. – №1(77). – С. 19-21.
4. Загальні проблеми та перспективи застосування симуляційних методів освіти / В.М. Лісовий, В.А. Капустник, В.Д. Марковський, І.В. Завгородній // Симуляційне навчання в системі підготовки медичних кадрів : матеріали І навч.-метод. конф., присвяченої 212-й річниці від дня заснування ХНМУ, Харків, 30 листопада 2016 р. – Харків, 2016. – С. 3–7.

5. Подковко Х.В. Інноваційні освітні технології у вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладах: перешкоди та перспективи впровадження / Х.В. Подковко // Вісник. Серія "Педагогічні науки". – 2016. – №140. – С. 61-64.
6. Тутченко М.І. Симуляційні технології в навчанні студентів-медиків практичним навичкам / Тутченко М.І., Сусак Я.М. // Вісник Української медичної стоматологічної академії «Актуальні проблеми сучасної медицини». – 2013. – Т.13, вип. 1(41). – С.326-327.
7. Шляхи підвищення якісного рівня знань / Н.В. Скробач, О.А. Шаповал, В.О. Петрина [та ін.] // Медична освіта. – 2018. – №1(77). – С. 50-54.
8. McLeod R. Science, medicine, and the future / Rory McLeod, Robert Stone // BMJ. – 2001. – V. 323.

*Висоцька О.І., Виноградова Г.М.,  
Головчанський О.М., Мешкова О.М.,  
Висоцький В.І., Бакуліна А.А.,  
Бик В.І., Сковронська А.В.*

### **ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ФОРМАТ БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ЛІКАРІВ З ПИТАНЬ НЕВІДКЛАДНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ НА ДОГОСПІТАЛЬНОМУ ЕТАПІ**

**Вступ.** В Україні щороку понад 12 млн. осіб звертаються за наданням екстреної медичної допомоги, ще понад 2 млн. осіб отримують екстрену медичну допомогу амбулаторно, а також 1 млн. осіб щороку госпіталізуються. Травми та отруєння займають 3-є місце серед причин смертності населення та 1-е місце серед населення працездатного віку. Вагоме значення у вдосконаленні організації надання допомоги при масових випадках має реформа охорони здоров'я, яка відбувається у державі, Закон України "Про екстрену медичну допомогу", наказ №398 від 16.06.2014 «Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах» та інші нормативно-правові акти, що регламентують порядок надання двохетапної екстреної медичної допомоги на догоспітальному та госпітальному етапах. Тому в контексті нових викликів зростає необхідність ґрунтовної підготовки медичних кадрів всіх закладів охорони здоров'я з питань основ реаніматології,

*Навчально-наукове видання*

**АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ  
ЗА ФАХОМ «ЗАГАЛЬНА ПРАКТИКА-  
СІМЕЙНА МЕДИЦИНА»**

**Навчально-науковий посібник**

(за редакцією проф. Л.С. Бабінець)

Підписано до друку 23.02.2021.

Формат 60x 84/16. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний 70 г/м<sup>2</sup>. Друк електрографічний.

Умов.-друк. арк. 37,9. Обл.-вид. арк. 31,77

Тираж 100 примірників. Замовлення № 02/21/1-1.

**Видавець та виготувач:**

ФОП Осадца Ю.В

м. Тернопіль, вул. 15 Квітня, 2Д/10

тел. (097) 988-53-23



*Свідоцтво про внесення суб'єкта  
видавничої справи до державного  
реєстру видавців, виготівників і  
розповсюджувачів видавничої продукції  
серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.*



ISBN 978-617-7793-53-2



9 786177 793532 >